

УДК 37:78(477.83/86)1-51»19»

*Наталія Філіпчук,
м. Київ*

ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

У статті узагальнено досвід становлення музичної освіти в Галичині в першій половині ХХ ст. – період інтенсивного розвитку музичних закладів, активної творчої та викладацької діяльності галицьких композиторів і педагогів. Акцентовано увагу на досвіді викладання музичних дисциплін у Консерваторії Галицького Музичного Товариства та Вищому Музичному Інституті імені М. Лисенка – навчальних закладах, які заклали людиноцентристські, гуманістичні, етнокультурні засади вищої музичної освіти.

Ключові слова: мистецька освіта, історико-педагогічний досвід, музична освіта, Галичина, Консерваторія Галицького Музичного Товариства, Вищий Музичний Інститут імені М. Лисенка.

© Н. Філіпчук, 2015

Постановка проблеми. У сучасних умовах утвердження гуманістичної, етнокультурної парадигми освіти виникла необхідність переосмислення історико-педагогічного досвіду становлення мистецької, зокрема, музичної освіти. Інноваційні процеси в освітньому просторі неможливі без урахування історичної ретроспективи, фундаментальних традицій підготовки фахівців у навчальних закладах різного типу. Саме тому актуалізуються проблеми оновлення змісту мистецької, музичної освіти у вищих навчальних закладах, розвитку фундаментальних традицій підготовки музикантів-педагогів, прогресивних надбань українських педагогів-музикантів, у тому числі в Галичині. Ґрунтовний аналіз досягнень галицьких педагогів-музикантів сприятиме утвердженню етнокультурних світоглядних пріоритетів у сучасній мистецькій освіті.

Перша половина ХХ ст. є одним із найбурхливіших періодів в історії освіти Галичини. На кінець ХІХ ст. та перше довоєнне десятиліття ХХ ст. склалися сприятливі суспільні та економічні умови для культурного розвитку національних громад у Галичині, але Перша світова війна радикально змінила цю ситуацію. З боку польської держави посилювався тиск на українство, а пацифікація, яка суттєво обмежувала права корінного населення, викликала такий потужний спротив, що вилився у хвилю національно-визвольного руху. Усе це не могло не позначитися на розвитку музичної освіти на галицьких землях.

Аналіз досліджень і публікацій. Досвід становлення музичної освіти в Західній Україні досліджували українські педагоги, мистецтвознавці (Г. Блажевич, З. Валіхновська, Ю. Волошук, Л. Кияновська, Л. Мазепа, А. Микулич, Т. Росул). Діяльність західноукраїнських композиторів, музикантів-педагогів кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст. розглядалась науковцями в контексті історико-культурного аналізу (В. Іванов, О. Максимов, М. Черепанин та ін.). Водночас, на нашу думку, потребує узагальнення досвід становлення музичної освіти на Галичині в першій половині ХХ ст., що пов'язано з інтенсивним розвитком мережі музичних закладів, розробкою авторських методик вивчення музичних дисциплін, появою когорти відомих

особистостей – композиторів, педагогів-музикантів, що є **метою статті**.

Виклад основного матеріалу. Основними осередками музичного виховання в досліджуваній період у Галичині стають *спеціалізовані навчальні заклади*. Музично-освітні осередки у Львові виникли ще в 20-х рр. XIX ст., проте саме кінець цього століття та перші десятиліття наступного XX ст. стали періодом їх активного розвитку. Сприяло цьому і відкриття нової будівлі оперного театру (1900), і поживлення концертного життя завдяки роботі новоствореної філармонії (1902), й інтенсифікація діяльності музичних аматорських товариств, зокрема «Бояна», та інших мистецьких об'єднань.

Якщо в кінці XIX ст. до музичних навчальних закладів приймали всіх бажаючих, то в XX ст. у більшості шкіл стали брати до уваги віковий ценз і проводити вступні іспити, а також підсумкові й різноманітні контрольні іспити протягом року. В деяких школах знання із загальної теорії музики надавав учитель із конкретної спеціалізації, але в більшості багатопрофільних шкіл було запроваджено вивчення різних музичних дисциплін, для прикладу – гармонії, контрапункту, музичних форм, історії музики, які викладалися спеціально підготовленим педагогом-теоретиком [4].

Музична грамота й основи теорії музики було введено практично в усіх навчальних закладах, але в багатьох цей перелік доповнювався історією музики (вивчали 2-3 роки), гармонією (1-3 роки) та ін. Окрім того, зміст навчання в окремих школах був розширений за рахунок введення до навчальних програм музично-теоретичних і загальноестетичних курсів [6, с. 131].

Освітня реформа 1932 р. у Польщі передбачала створення широкої мережі ліцеїв різного профілю та гімназій, які були основою підготовки вступників до ліцею. Загальноосвітні ліцеї мали розвивальний характер, забезпечували поглиблений загальний розвиток особистості й готували випускників для подальшого навчання у вищих навчальних закладах. Вони були різних типів: класичні, гуманітарні, природничі, математично-фізичні й тісно взаємопов'язувались із тодішніми гімназіями. Створювали-

ся вони як державні, приватні та ті, що утримувалися товариствами, громадськістю, релігійними громадами.

Такі українські навчальні заклади функціонували в Тернополі, Львові, Коломиї, Перемишлі, Стрию, Станіславі, Чорткові, Дрогобичі, Бережанах, Городенці, хоча за освітнім змістом програми, навчальні плани, підручники, ідеологія виховання в них підпорядковувалися польській ідеї. І все ж діяльність цих навчальних закладів, попри полонізацію та уніфікацію змісту освіти, мала величезне значення для збереження української ідентичності, національної свідомості, розвитку української інтелігенції. Зміст навчання в українських закладах обов'язково містив мистецький компонент, адже до обов'язкових предметів належали спів і музичні студії. Це давало можливість здійснювати професійну підготовку майбутніх українських музикантів на засадах національної музичної культури.

Українські педагоги часто перекладали видання, написані іноземною мовою. Важливого значення надавалося в посібниках питанню виховання естетичних почуттів учня, студента й самого педагога. Наприклад, у найбільш уживаному підручнику з педагогіки початку ХХ ст. М. Барановського «Педагогіка для семінарій учительських і вчителів шкіл народних» було глибоко обґрунтовано виховні засади, побудовані на естетиці й мистецтві.

Найпершим пріоритетом у сфері мистецької освіти була наука співу, яка базувалася на нормативах державних шкільних законів. Цим переймалася найвища польська інстанція – Міністерство віросповідання та народної освіти, яке розробляло спеціальні навчальні плани і програми з музики. Їх розгляд і аналіз засвідчує, що вони були достатньо модернізовані і склалися за правилами педагогіки і методики. В них обґрунтовувалася основна мета музичної освіти, чітко виокремлювалися завдання, зміст, форми й методи навчання, кількість обов'язкових навчальних годин. Важливо також і те, що в такий спосіб передбачалося вивчення значного за обсягом матеріалу з теорії музики, сольфеджіо, що якісно відрізняло навчальні плани і програми від тих, які функціонували в австрійських школах. Рівень вимог був значно вищим, адже акценти робилися під час занять не лише на вироблення слуху, правильну постановку голосу, а й на вивчення

музичного письма та нотної грамоти. Отже, шкільна музична реформа в Галичині між Першою і Другою світовими війнами давала можливість випускникам народних шкіл отримувати знання з нотного письма та інших музично-теоретичних дисциплін, необхідні для подальшої самоосвіти [8, с. 12].

Кардинальні зміни в розвитку музичної освіти в Галичині пов'язані з одним із найбільш відомих в Україні та Європі навчальних закладів – Консерваторією Галицького Музичного Товариства. Історія її заснування сягає 1852 р. Але науковий інтерес викликають не стільки етапи її становлення, скільки ті принципи, підходи до професійної підготовки й творчого розвитку майбутнього музиканта, цінності, на основі яких в різних історичних умовах будувалася філософія академічного мистецтва. Зокрема, уся історія розвитку консерваторії засвідчувала, що її основним принципом, який визначав зміст навчального процесу, був *європеїзм*. І справді, понад стоп'ятдесятирічний творчий поступ мистецької освіти відбувався на перехресті цивілізаційних доріг різних народів і культур. У цьому суголоссі вибудовувалася оригінальна мистецька *«львівська школа»*. До її становлення були причетні такі видатні постаті Європи, як: Ю. Ельснер – перший ректор Варшавської консерваторії, учитель Ф. Шопена; Ф. Ксавер – син В.-А. Моцарта, який створив у Львові перше музичне товариство та співочий інститут; славетний польський скрипаль Кароль Ліпінський; видатний піаніст і композитор Кароль Мікулі – учень Ф. Шопена; знані українські діячі – А. Вахнянин, С. Людкевич, В. Барвінський [2].

Заслужують на увагу й такі форми вдосконалення навчального процесу, як організація учнівського симфонічного оркестру та «пописи», що, як зазначає М. Попович, становили собою форму публічних концертів учнів і відігравали роль елемента, який забезпечував підвищення професійної майстерності студентів, зв'язок навчального закладу з музичною професійною спільнотою, батьками і родинами, громадою, завдяки чому виступав вагомим чинником забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців із музичного мистецтва та становлення музичної культури в суспільстві взагалі [7].

Упродовж багатьох років підтверджувала свою високу репутацію Консерваторія Галицького Музичного Товариства, зі стін якої вийшли видатні співаки, музиканти, композитори – А. Дідур, С. Крушельницька, О. Мишуга, Д. Січинський та багато інших митців, котрі прославили вітчизняну культуру.

Для сучасної музично-педагогічної освіти, яка розбудовується на гуманістичних і людиноцентристських засадах, важливо осмислити провідні ідеї та принципи, на основі яких формувався зміст навчання у Вищому Музичному Інституті ім. М. Лисенка, адже це має культурно-історичну і практичну цінність [3, с. 37].

Визначальною характеристикою цього навчального закладу була його українська національно-культурна зорієнтованість. Він виконував роль об'єднавчого фактора української громади, а також західних і східних українських земель. Духом соборності був пронизаний зміст навчального і творчого процесу в інституті. Не дивно, що зразу по створенні закладу в 1903 р. його педагогічний колектив під керівництвом першого директора інституту А. Вахнянина організував святкування 35-літнього ювілею творчості М. Лисенка, а через кілька років «Союз співацьких і музичних товариств» перейменували на «Музичне товариство ім. М.Лисенка». Твори Т. Шевченка були основою для написання музики багатьма західноукраїнськими композиторами [4, с. 108]. Таке середовище, навіть у несприятливих умовах бездержавності, сприяло формуванню національно свідомих, духовно розвинених митців і педагогів, забезпечувало впровадження української музики і слова до змісту професійної підготовки майбутніх музикантів.

Іншою сутнісною рисою закладу був безперервний процес професіоналізації. Професорсько-викладацький склад Інституту вирізнявся дуже високою європейською освіченістю. В. Барвінський, А. Вахнянин, С. Людкевич, О. Ясеницька-Волошин здобули освіту та свої вчені ступені в навчальних закладах Відня, Праги, інших європейських міст. Освіченість, висока моральність, інтелігентність, компетентність і кращі людські якості характеризували їх як керівників згадуваного Інституту. Навчання у професійних студіях, у школах під керівництвом відомих музикантів, на філософському, історико-географічному факуль-

тетах Віденського університету, творчі взаємини з М. Вербицьким, І. Лаврівським, М. Лисенком, І. Франком і багатьма іншими представниками інтелігенції позитивно вплинули на становлення В. Барвінського, А. Вахнянина, С. Людкевича як професійних і громадських діячів. Вони багато зробили і в теоретичному плані. Зокрема А. Вахнянин у 1906 р. підготував для навчальних потреб Інституту підручник «Наука гармонії», а С. Людкевич удосконалив зміст і процес викладання теоретичних курсів гармонії та сольфеджіо [1, с. 30].

За формою організації навчального процесу Вищий Музичний Інститут ім. М. Лисенка наближався до західноєвропейських консерваторій, де учні загальноосвітніх шкіл і студенти ВНЗ навчалися паралельно, засвоюючи лише музичну програму [3, с. 42]. Зміст навчання в інституті охоплював усі музичні предмети, необхідні для теоретичних і практичних занять, здобуття професійних музичних знань і навичок. Учні могли не лише розширити свій музичний світогляд, а й стати професійними музикантами. Адже основною метою інституту було надання учням ґрунтовної, різнобічної музичної освіти, про що йшлося у Статуті, прийнятому 1903 р. і видозміненому відповідно до вимог часу в 1910 – 1911 рр. Значну увагу педагоги інституту приділяли розвитку самостійності мислення й творчому пошуку вихованців, виробленню в них уміння власної інтерпретації твору, удосконаленню сценічної майстерності, розвитку музично-виконавських навичок і техніки, досягненню свободи володіння інструментом.

Висновки. Отже, історико-педагогічний аналіз діяльності музично-педагогічних закладів Галичини засвідчив, що їхній рівень професійної освіти був достатньо високим і відповідав багатьом стандартам європейської професійної музичної освіти. Вищий Музичний Інститут ім. М. Лисенка, Консерваторія Галицького Музичного Товариства забезпечували вихідні напрями й основні тенденції структурування змісту музичної освіти, інтегруючи кілька форм її функціонування: розвиток наукової музичної теорії і творчості; підготовку кадрів для професійної діяльності; виховання музичної і, зокрема, пісенної культури широких верств населення; формування взаємозв'язків із культурними музичними центрами Європи; активізацію через

культурні контакти стосунків з українцями східних і центральних земель; реалізацію особистісно орієнтованого підходу в роботі з обдарованою молоддю; стимулювання національно-культурних суспільних процесів і зростання етносвідомості українства.

Досвід поваги до фундаментальних прав людей і народів, до системи національних цінностей, культурних традицій, вірувань вирізняв українських митців. Вони як громадяни і естети усвідомлювали, що культурна самобутність є саме тим достоїнством, яке посилює можливості людини для самореалізації, самовдосконалення.

Список використаної літератури

1. Гриневецький І. Є. А. К. Вахнянин: нарис про життя і творчість / І. Є. Гриневецький. – К. : Держ. вид. образотворч. мист. і муз. л-ри УРСР, 1961. – 32 с.
2. Водяний Б. Короткий словник діячів української культури / Б. Водяний, Г. Олексин, М. Ціж; Всеукр. тов-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка; Тернопільск. обл. відділення; Тернопіль : Чумацький шлях, 1992. – 48 с.
3. Волощук Ю. Фахова підготовка скрипалів у вищому музичному інституті імені М. Лисенка: національні традиції і європейський мистецький досвід (1903 – 1939 рр.) / Юрій Волощук // Вісник Прикарпатського ун-ту. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. 8. – С. 37-45.
4. Грінченко М. О. Історія української музики / М. О. Грінченко; Ухвалено музичним товариством ім. Леонтовича. – К. : Спілка, 1922. – 278, X с.: портр.
5. Кияновська Л. О. Сильова еволюція галицької музичної культури XIX – XX ст. / Любов Олександрівна Кияновська. – Тернопіль : Астон. 2000. – 340 с.;
6. Кобилянський Л. Микола Лисенко [Текст]: Бібліограф. нарис / Л. Кобилянський. – Львів : Накладня Михайла Таранька, 1930. – 93, [2] с.: іл. – (Популярна б-ка; кн. 2).
7. Мазепа Л. Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого) / Лешек Мазепа. – Львів : Сполом, 2001. – 280 с.
8. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К. : Артєк, 1999. – 237 с.
9. Черепанин М. Перша українська музична школа в Галичині: (наукові розвідки на тлі ювілейного року) / Мирон Черепанин // Вісник Прикарпатського ун-ту. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2003. – Вип. V. – С. 11-16.

Наталія Филипчук

ОПЫТ СТАНОВЛЕНИЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ГАЛИЧИНЫ (ПЕРВАЯ ПОЛОВИНА XX СТ.)

В статье обобщен опыт становления музыкального образования в Галичине в первой половине XX ст. – период интенсивного развития музыкальных заведений, активной творческой, преподавательской деятельности

галицьких композиторів і педагогів. Акцентовано увагу на досвіді викладання музичальних дисциплін в Консерваторії Галицького Музичального Товариства і Вищому Музичальному Інституті імені М. Лисенка – навчальних закладах, які заклали гуманістичні, гуманістичні, етнокультурні принципи вищого музичального навчання.

Ключові слова: художнє навчання, історико-педагогічний досвід, музичальне навчання, Галичина, Консерваторія Галицького Музичального Товариства, Вищий Музичальний Інститут імені М. Лисенка.

Nataliia Filipchuk

EXPERIENCE OF MUSICAL EDUCATION FORMATION IN GALYCHINA (FIRST HALF OF XX CENTURY)

In the article experience of musical education formation in Galychyna in the first half of XX century – a period of intensive development of musical establishments, active, creative, teaching activities of Galychyna composers, teachers – is generalized. Attention is accented on experience of teaching musical subjects in Conservatory of Galychyna Musical Society and Higher M. Lisenko Musical Institute – educational institutions which pawned human-centered, humanism, ethno cultural principles of higher musical education. Historical and pedagogical analysis of activity of musical and pedagogical institutions in Galychyna has witnessed that their level of mastery education had been high enough and answered many standards of European mastery of musical education. Higher musical educational institutions were pawned by professional principles of musical education: development of scientific musical theory and creation; training of personnels for professional activity; education of musical art and in particular, song culture of wide layers of population; forming of intercommunications is with the cultural musical centers of Europe; stimulation of national and cultural public processes and growth of ethno consciousness of Ukrainians.

Keywords: artistic education, historical and pedagogical experience, musical education, Galychyna, Conservatory of Galychyna Musical Society, Higher M. Lisenko Musical Institute.

References

1. Hrynevets'kyy, I. Ye. (1961) *A. K. Vakhnyanyn: narys pro zhyttya i tvorchist'* [A.K. Vakhnyanin: an essay about life and creation], Kiev, Derzh. vyd. obrazotvorch. myst. i muz. l-ry URSR, 32 p. (in Ukrainian).
2. Vodyanyy, B., Oleksyn G., Cizh M. (1992) *Korotkyy slovnyk diyachiv ukraïns'koy kul'tury* [Short dictionary of Ukrainian cultural leaders], Ternopil, Vseukraïns'ke tovarystvo "Prosvita" im. T. Shevchenka Chumach'kyj shljah, 48 p. (in Ukrainian).
3. Voloshchuk Yu. (2006) *Fakhova pidhotovka skrypaliv u vyshchomu muzychnomu instytutu imeni M.Lysenka: natsional'ni tradytsiyi i yevropeys'kyy mystets'kyy dosvid (1903 – 1939)* [Professional preparation of violinists in Higher M. Lisenko Musical Institute: national traditions and European artistic experience (1903 – 1939)]. In: *Visnyk Prykarpats'koho un-tu. Mystetstvoznavstvo* [Announcer of the Prykarpattya university. Study of art], vol. 8, pp. 37-45. (in Ukrainian)

4. Hrinchenko, M. O. (1922) *Istoriya ukrayins'koyi muzyky* [History of Ukrainian music (Muzychne Tovarystvo im. M. Leontovycha)], Kiev, Spilka, 278 p. (in Ukrainian).
5. Kyyanovs'ka, L. O. (2000) *Styl'ova evolyutsiya halyts'koyi muzychnoy kul'tury XIX – XX st.* [[Stylish evolution of Galychina musical culture of XIX – XX century], Ternopil, Aston. 340 p. (in Ukrainian).
6. Mazepa, L. (2001) *Storinky muzychnoho mynuloho L'vova (z neopublikovanoho)* [Pages of musical past of Lviv (from unpublished)], Lviv, Spolom, 280 p. (in Ukrainian).
7. Popovych, M. V. (1999) *Narys istoriyi kul'tury Ukrainy* [Essay of history of culture of Ukraine], Kiev, Artek, 237 p. (in Ukrainian).
8. Cherepanyn, M. (2003) *Persha ukrayins'ka muzychna shkola v Halychyni: (naukovi rozvidky na tli yuvileynoho roku)* [The first Ukrainian musical school in Galychina: (scientific research on a background of anniversary year)]. In: *Visnyk Prykarpats'koho un-tu. Mystetstvoznavstvo* [Announcer of the Prykarpattyia university. Study of art], vol. V, pp. 11-16 (in Ukrainian).

Одержано 19.04.2015 р.